N.A. Ursu

ALTE DOUĂ TRADUCERI NECUNOSCUTE ALE LUI PETRU MAIOR

În articolul intitulat *Cărți de popularizare a științei traduse de Petru Maior*, apărut în revista „Limba română", X, 1961, nr. 2, p. 135–142, am demonstrat faptul că, în perioada cînd îndeplinea funcția de revizor al cărților româneşti la tipografia din Buda, el a tradus şi publicat cinci broşuri, apărute fără semnătura sa, căci îndeplinea astfel o obligație de serviciu. Dovada de netăgăduit că traducerea celor cinci texte a fost făcută de Petru Maior o constituie prezența în ele a unor particularități ale limbii scrierilor sale cunoscute.

Între timp am constatat, prin aceeaşi metodă de investigație, că tot de Petru Maior au fost traduse în limba română şi următoarele două broşuri publicate la Buda în anul 1813: *Manifestul Înălției Sale Împăratului Austriei, Craiul Ungariei şi al Bohemiei* (26 p.), o interesantă prezentare a stării politice a Europei din acei ani, şi *Cei de obşte articuli pentru soțietățile şi țehurile de supt Crăimea Ungariei* (54 p.), un regulament de funcționare a societăților şi corporațiilor respective.

În argumentarea atribuirii lui Petru Maior a traducerii acestor două broşuri, pe care o prezentăm mai jos, am luat ca texte de referință pentru limba scrierilor sale *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812 (cu sigla MIR) şi traducerea din limba italiană a operei lui Fénelon, *Întîmplările lui Telemah*, Buda, 1818 (cu sigla FTM). Pentru cele două broşuri în discuție folosim siglele MIA, respectiv DOA.

1. Adv. **altmintre**(**a**). MIR: „*altmintrea* au tîlcuit cuvintele lui" (p. 57), „*altmintrea* cum ar fi putut…" (p. 65), cf. şi p. 68, 102, 105, 117 ş.a.; FTM: „*altmintre* îi va slăbi de inimă" (p. 75), „să fie cu totul *altmintre* de cum era" (p. 171), cf. şi p. 125, 202; MIA: „nu se putea *altmintrea*" (p. 5), „*altmintrea* socotindu-se lucrurile" (p. 9); DOA: „nu *altmintrea*, fără numai…" (p. 14), „sunt hotărîte, sau şi *altmintrea* obicinuite" (p. 15), cf. şi p. 7, 16, 19, 27, 28 ş.a.

2. S.f. **cădință** „cădere, motivație". MIR: „fără *cădință* pofteşte aici Enghel mărturisiri" (p. 19), „toți aceleaşi *cădințe* avea" (p. 136), cf. şi p. 56, 125, 134, 145, 304; DOA: „*cădințele* ce se țin de meşteşug […] să le judece" (p. 32).

3. Loc. adv. **în coantră**. FTM: „era *în coantră* folosului său" (p. 55), „înceată a te pune *în coantră* ursitei" (p. 80), cf. şi p. 94, 128, 173; DOA: „nu i-ar sta *în coantră*" (p. 27).

4. S.m. **credincer** „garant". MIR: „cărora îşi dederă fiii săi *credinceri*" (p. 159); DOA: „din parte *credinceriului* (chizeşului)" (p. 6), cf. şi p. 5.

LR, LXI, nr. 3, p. 413–416, Bucureşti, 2012

BDD-A509 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:25 UTC)

5. Vb. **custa** „a trăi, a dura”. MIR: „carele *au custat* în zilele lui Bela” (p. 82), cf. şi 141, 222; MIA: „războiul în Hispania tot *custa*” (p. 6); DOA: „până în zioa de astăzi mai *custă*” (p. 27).

6. Loc. adv. **de ce de ce** „din ce în ce”. FTM: „nefericirea mea *de ce de ce* mai creştea” (p. 37); MIA: „nepacinica poftă *de ce de ce* mai multe noao posesii a cuprinde” (p. 5), „spre a face pace *de ce de ce* mai hotărît” (p. 14).

7. Adj. **desclinit** „deosebit, diferit, separat”. MIR: „*desclinite* ghinte varvare” (p. 25), „după *desclinite* locuri” (p. 144), cf. şi p. 170, 171, 216, 238, 257; DOA: „*desclinite* laolaltă adunări” (p. 17), „*desclinită* ceată a face” (p. 29), cf. şi p. 34; s.f. **desclinire**. MIR: „acea *desclinire* carea e între…” (p. 170), „cu puțină *desclinire* de numele…” (p. 175); DOA: „*desclinirea* întră sălutători şi întră aducătorii de veste” (p. 49).

8. Loc. vb. **a face destul** „a satisface”. FTM: „*să facă destul* poftelor aceluia” (p. 37); DOA: „pînă ce *ş-ar face destul* doririlor” (p. 31), cf. şi p. 36, 38.

9. Vb. **inima** „anima”. FTM: „nu te *desinima*” (p. 30); MIA: „duhul cel credincios al iubirei de patrie, care toate părțile Monarhiei le *înînima*” (p. 4).

10. Vb. **lipsi** „a trebui”. MIR: „mergînd bine acesta, *lipsețte* să credem că…” (p. 162), cf. şi p. 177, „*lipseşte* a ne aduce aminte de…” (p. 264), cf. şi p. 123, 180, 264, 292; FTM: „eu nu *lipsii* a răspunde” (p. 135), cf. şi p. 200, „ce eu nu *lipsesc* a cerca toate mijloacele…” (p. 180), cf. şi 199; MIA: „împăratul simte cum că Austria *lipseşte* să se gate de război” (p. 14); DOA: „mai întîi *lipseşte* să capete atestat” (p. 21), „fieştecare maghistru *lipseşte* din meşteşugul şi lucrul acela ce îl ştie să trăiască” (p. 36).

11. Loc. adj. **din lontru** „intern, interior”. MIR: „alcătuirea limbei cea *din lontru*” (p. 194), cf. şi 309; „cele *din lontru* lui” (p. 294); FTM: „turburările *din lontru*” (p. 110), „în cele mai *din lontru*” (p. 178); MIA: „*din lontru* şi dinafară o stare a dobîndi” (p. 10), „cele *din lontru* zidite” (p. 13).

12. Loc. vb. **lua afară** „excepta”. FTM: „privea la toți oamenii, nici unul *luînd afară*” (p. 69); MIA: „nesmintit să se afle, *luînd afară* aceea cînd adică neştine va putea dovedi că…” (p. 33), „de aicea *se ia afară* mai cu samă acea dinafară negoțitorie…” (p. 38), cf. şi 39-40.

13. Vb. **năluci** „a imagina” şi s.f. **nălucire**, **nălucă** „imaginație”. MIR: „poți să ți-o *năluceşti*” (p. 74), „o pricină […], măcar *nălucită*, dacă nu adevărată” (p. 116), cf. şi p. 75; „*nălucire* este şi aceea că…” (p. 184); FTM: „lăcuitorii îşi *năluciră* că…” (p. 19), „îşi *năluceşte* că el este înțelept” (p. 111), cf. şi p. 69, 160, 167, 203; „au văzut *năluciri* de bunătăți” (p. 150), cf. şi p. 188; „doară o *nălucă* vrea să-mi schimbe vederea mea” (p. 103); DOA: „*nălucirea* cum că sodalul care au fost odată slugă mai mult să nu poată fi maghistru”, „întîmplările a necinstei *nălucite*”, „aceste rele obiceiuri şi deserte *năluciri*” (p. 50).

14. Loc. adv. **de nou** „din nou”. FTM: „şi *de nou* să se împreune” (p. 112), „ca *de nou* să fiu în viață lină” (p. 150), „stelele […] *de nou* se iviră” (p. 161), cf. şi p. 175; DOA: „va fi deatoriŭ *de nou* a face peregrinație” (p. 11), „carii iarăşi *de nou* s-ar întîmpla” (p. 16), cf. şi p. 25).

BDD-A509 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:25 UTC)

15. S.f. **plasă** „categorie”. MIR: „toată *plasa* de lucruri” (p. 112), „această *plasă* de slujitori” (p. 135), cf. şi p. 218, 242; FTM: „ce *plasă* de întîmplare l-au tîmposit” (p. 6), „toată *plasa* de pomi împlea cîmpul” (p. 9); DOA: „sîrbesc (slujesc) pentru fie ce *plase* de maghistri articoli” (p. 48).

16. S.m. **steamăt** „pretext”. FTM: „să afle ceva *steamăt* ca să poată arăta…” (p. 36), „sub *steamăt* de rîvnă ascunde iubirea sa de…” (p. 49), cf. şi p. 59, 76, 203, 204; DOA: „să nu cuteze pre maghistrul său supt céva *steamăt* a-l lăsa sau a-l părăsi” (p. 4), „şi fără de titula afiliației, sau supt alt oarece *steamăt*, nlățindu-se…” (p. 28).

17. Vb. **lăpăda**, formă populară regională a lui *lepăda*. MIR: „carea o vei *lăpăda*, precum *lăpădată* era” (p. 51), „să se *lapede* slovele” (p. 331); FTM: „ a se *lăpăda* de toate” (p. 12), „l-au *lăpădat* de la sine” (p. 152), cf. şi p. 17, 83, 170, 191; DOA: „să se *lapede* din ceată” (p. 6).

18. Forma verbală populară şi regională **să lúcre** „să lucreze”. MIR: „*să-şi lúcre* pămîntul” (p. 11), „putea mai lesne *să lúcre*” (p. 125); DOA: „cu ştirea sau fără ştirea sodalilor *să lúcre*” (p. 37); „nu-i era slobod *să lúcre*” (p. 49).

19. Forma analogică latinistă **chiar** a cuvîntului *clar*. MIR: „destul de *chiar* se vede” (p. 59), „mai *chiar* să lămureşte” (p. 119), cf. şi p. 138, 157, 171; FTM: „o turbare *chiară*” (p. 123); MIA: „cele *chiare* interese” (p. 9), cf. şi p. 19; DOA: „cu vorbă *chiară*, luminată” (p. 47).

20. Forma analogică latinistă **tîmp** a cuvîntului *timp*. FTM: „care atîta *tîmp* fusese ascunse” (p. 161); MIA: „acel bun *tîmp*” (p. 12), „poftitul *tîmp* a-l dobîndi” (p. 19); DOA: „va fi datoriŭ de nou a face peregrinație şi rămasul *tîmp* desăvîrşit a-l împlini” (p. 11), cf. şi p. 8.

21. Forma analogică latinistă **venitor** a cuvîntului *viitor*. MIR: „să rămînă necunoscut vremilor *venitoare*” (p. 45), „cînd au avut ştire de *venitoarea* întîmpinare a protivnicilor” (p. 102); FTM: „poate în vremea *venitoare* va mai fi în stare” (p. 14), „carea nu şti judeca de cele *venitoare*” (p. 17), cf. şi p. 21, 40, 121; MIA: „fără nici o prevedere de cele *venitoare* nepăgubitoare lucrări […], acea clipă *venitoare* să o însemneze” (p. 13), „spre cel *venitor* de căpetenie tractat” (p. 19); DOA: „şi alte în măestria lor *venitoare* de isprăvit lucruri” (p. 29). Acest cuvânt apare şi într-o traducere atribuită lui P. Maior în articolul menționat mai sus.

22. Sub aspect fonetic mai citǎm spre exemplu doar închiderea lui *e* în cuvintele **între**, **dintre** şi **trebui**. MIR: „bătăi *întră* romani şi *întră* dachi” (p. 2), „se face pace *întră* el şi *întră* Domițian” (p. p), cf. şi p. 7, 11, 17, 29, 57, 61 ş.a.; „robi *dintră* dachi” (p. 2), „mulți *dintră* romani” (p. 6), cf. şi p. 3, 9, 19, 32, 39, 44, 53 ş.a.; „au *trăbuit* să fie” (p. 45), „*trăbue* a să înțălege” (p. 293), cf. şi 145, 308; MIA: „războiul *întră* el şi *întră* Anglia” (p. 7), „legătura *întră* Rusia, Britania […] şi *întră* Sved” (p. 12), cf. şi p. 11, 13, 16, 22; „unul *dintră* cele cu putere” (p. 10), „*dintră* celelalte” (p. 17), cf. şi p. 15; „au *trăbuit* […] să simtă aceasta” (p. 8), „ar fi *trăbuit* să o aştearnă cu totul la pămînt” (p. 10), cf. şi p. 9, 14, 15, 16, 17, 20; DOA: „prietenie *întră* sine” (p. 17), „*întră* mesteri” (p. 29), cf. şi p. 30, 39, 48, 49; „unuia

BDD-A509 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:25 UTC)

dintră sodali" (p. 13), „unul sau altul *dintră* dînşii" (p. 38), cf. şi p. 19, 20, 29, 34, 36, 40; „va *trăbui*" (p. 3, 5), cf. şi 15, 22, 26; „*trăbue* să se pedepsească" (p. 32), cf. şi 4, 6, 9, 11, 13, 15, 18, 24 ş.a.

23. Sub aspect gramatical citǎm forma de condiţional perfect constituită din imperfectul lui *a vrea* şi infinitivul verbului respectiv. MIR: „de nu ar fi căzut Gelu, nu cred eu că *vrea urma* alegerea lui Tuhutum" (p. 101), „de *vrea socoti* Enghel lucrurile fără prejudecare, calea acea netedă putea să o afle" (p. 193), cf. şi p. 161; MIA: „încă mai vîrtos o *vream simţi*, dacă nu…" (p. 4), „dacă aceste pline de veselie nădejdi neîmplinite *vrea rămînea*, nu putea…" (p. 6), cf. şi p. 7, 17, 29.

DEUX AUTRES TRADUCTIONS INCONNUES DE PETRU MAIOR

(Résumé)

À partir de quelques particularités linguistiques, l'étude attribue à Petru Maior la traduction de deux petits opuscules publiés à Buda en 1813. Il s'agit de *Manifestul Înălţiei Sale Împăratului Austriei, Craiul Ungariei şi al Bohemiei* et *Cei de obşte articuli pentru soţietăţile şi ţehurile de supt Crăimea Ungariei*.

Cuvinte-cheie: Petru Maior, particularităţi lingvistice, tipografie, Buda.
Mots-clés: Petru Maior, particularités linguistiques, typographie, Buda.

Iaşi, Aleea Gr. Ghica Vodă nr. 9

BDD-A509 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:25 UTC)